O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(1-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 410-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

3. Мороз В.В. (2011) Налоговое администрирование задолженности организаций по налогам и сборам: проблемы взыскания.: дис. канд. экон. наук. – с. 36.

4. https://theonestopproblemshop.com - sayt ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

5. https://www.ato.gov - sayt ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

MAMLAKATDA SOLIQ QARZDORLIGINI QISQARTIRISH AMALIYOTINI RAQAMLASHTIRISH YO‘LLARI

PhD Hakimov Ulug‘bek Furqat o‘g‘li
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
ulajaha12@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada soliqlarning iqtisodiyotidagi ahamiyati hamda bugungi kunda, mamlakatda soliq qarzdorligi qisqartirish dolzarb masalalardan biri ekanligi tadqiq qilingan. Shuningdek, soliq qarzdorligini qisqartirishda raqamlashtirish mexanizmlarini joriy etish tadqiq etilgan hamda mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishi yuzasidan xorijiy iqtisodchi olimlarning fikr-mulohazalari o‘rganilgan. Yuqorida qayd etilgan holatlardan kelib chiqib, mamlakatimizda soliq qarzdorligini qisqartirish, shu jumladan uni samarali undirish amaliyotini yanada takomillashtirish borasida takliflar shakllantirilgan.

Asosiy tushunchalar: Soliq organi, soliq to‘lovchilar, raqamlashtirish, soliq, soliq qarzdorligi, davlat, budjet.

Mamlakatimiz iqtisodiyotini yanada rivojlantirish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlash bilan bir paytda soliq tizimini, xususan soliq ma’muriyatchiligini raqamlashtirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Hammaga ma’lumki, soliq tizimini isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlari, mamlakatimizda soliq ma’muriyatchiligini samarali tashkil etishning zamonaviy usul va shakllardan keng foydalangan holda rivojlantirish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Xususan, soliq yukini izchillik bilan kamaytirish, soliq solish tizimini soddalashtirish va soliq ma’muriyatchiligini raqamlashtirish iqtisodiyotni jadal rivojlantirish hamda mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini yaxshilashning eng muhim shartlari hisoblanadi. [1]

Mamlakatda soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari, shu jumladan, soliqlar va yig‘imlar bo‘yicha qarzdorlik summalari, ularni qisqartirishning ayrim masalalari qator xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilmiy ishlarida tadqiq qilingan. Jumladan, xorijiy iqtisodchi olim M. Orlovaning fikriga ko‘ra, «Soliq qarzdorligi tushunchasiga har xil manbalarda turli xil ta’rif berilgan. Bugungi kunda soliq qarzdorligiga soliqlar va yig‘imlar, sug‘urta to‘lovlari hamda ular bo‘yicha hisoblangan foiz (penya)lar, soliq to‘g‘risidagi qonunchilik

normalarini buzganlik uchun qo‘llaniladigan moliyaviy jarimalar bo‘yicha bajarilmagan majburiyatlar kiradi. Agar Rossiya Federatsiyasi Soliq kodeksida keltirilgan normalardan kelib chiqadigan bo‘lsak, soliq qarzdorligi 2 guruhga bo‘linadi:

- joriy soliq qarzdorligi;
- soliq tekshiruvlari natijasida aniqlangan soliq qarzdorligi. [2]

Bundan tashqari, I.G. Vinoxodova ham o‘zining ilmiy ishida soliq qarzlarini undirishda soliq qarzi mavjud xo‘jalik yurituvchi subyektlardan mol-mulklarini xatlash jarayonini ko‘paytirish samarali natija berishini aytib o‘tadi. [3]

Yuqorida qayd etilgan iqtisodchi olimlarning soliq qarzdorligi hamda uni paydo bo‘lishi yuzasidan bildirgan fikr-mulohazalariga qo‘shilgan holda yana shuni aytib o‘tish kerakki, soliq qarzdorligini undirishda inson faktorini kamaytirgan holda ya’ni soliq sohasinining barcha jabhalarini raqamlashtirish ham mamlakatda soliq qarzdorligini qisqartirishiga olib keladi. Shuningdek, davlatdagi siyosiy beqarorliklar uning iqtisodiyotini izdan chiqarish, qolaversa iqtisodiyotning sikllarida “iqtisodiy tushish” yoki inqiroz davrida ham soliq qarzdorligini o‘sish ehtimoli katta bo‘ladi. Bundan tashqari, tadbirkorlik faoliyatini yuritishni yaxshi bilmaslik va korporativ soliq menejmentini tushunmaslik, tadbirkorlardagi uquvsizlik va bilimsizlik tufayli ham soliq qarzdorligi paydo bo‘lishi tabiiy hol.

Amaliyotda jismoniy shaxslarda soliq organi tomonidan faqatgina soliq qarzdorligini to‘lash to‘g‘risidagi to‘lov xabarnomalari yuboriladi hamda buni quyidagi rasm ma’lumotlaridan ko‘rib chiqishimiz mumkin.

T/r	**Ko‘rsatkichlar**	**Miqdor**
1	Mol-mulk va yer soliqlarini to‘laydigan o‘rtacha jismoniy shaxslar soni	9 600 000
2	Yil davomida soliq organi tomonidan o‘rtacha chiqariladigan to‘lov xabarnomalar soni	9 000 000
	Shundan: qog‘ozda chop etiladigan to‘lov xabarnomalarning o‘rtacha soni	9 000 000
3	Soliq organlarida soliq qarzdorligini undirish bilan shug‘ullanadigan xodimlarning o‘rtacha soni	675
4	Soliq kodeksiga asosan, yil davomida to‘lov xabarnomalar topshiriladigan kunlarning o‘rtacha soni	60
5	Bitta xodim tomonidan 1 kunda topshirishi lozim bo‘lgan to‘lov xabarnomalarning o‘rtacha soni	220

1-rasm. Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlari bo‘yicha qarzdorligini undirishda soliq organlari tomonidan chiqarilgan to‘lov xabarnomalar tahlili. [4]

Yuqoridagi rasm ma’lumotlarini tahlil qiladigan bo‘lsak, soliq organi tomonidan chiqarilgan 9 000 000 ta to‘lov xabarnomalarning barchasi ham obyektiv yoki subyektiv sabablarga ko‘ra soliq to‘lovchiga yetib bormasligi mumkin. Sababi, amaliyotda 1 ta xodim tomonidan 1 ish kuni davomida 220 ta to‘lov xabarnomalarni

tarqatishning jismoniy jihatdan imkoni yo‘q. Bundan tashqari, soliq to‘lovchining yashash manzilida bo‘lmasligi ham to‘lov xabarnomalarning belgilangan tartibda yetkazib berilishiga yo‘l qo‘ymaydi. Natijada, soliq organi mas’ul xodimlari o‘zlariga yuklatilgan vazifalarni to‘liq bajara olmay, sun’iy ravishda soliqlarni belgilangan muddatda tushmasligiga javobgar bo‘lib qolish ehtimoli vujudga keladi. Qolaversa, mazkur holat soliq qarzdorligini to‘lash muddatini kechikishiga ham olib keladi. Albatta bugungi kunlarda, jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlaridan qarzdorlik summalarini to‘lash to‘g‘risida to‘lov xabarnomalari mobil aloqa orqali “SMS” yuborilmoqda. Mazkur amaliyot soliq organi uchun ham, soliq to‘lovchi uchun ham juda qulaydir. Sababi, bunda soliq organi xodimining ish vaqti tejaladi, keraksiz xarajatlar (qog‘oz sarfi, transport xarajati va boshqalar) kamayadi hamda jismoniy shaxslar ortiqcha bezovta qilinmaydi. Ammo shuni ham yodda tutish kerakki, bu o‘z navbatida yuqorida o‘rganilayotgan masalaning to‘liq yechimi bo‘la olmaydi. Chunki, Soliq kodeksida “Soliqni to‘lash to‘g‘risidagi to‘lov xabarnomasi soliq organlari tomonidan soliq to‘lovchilarga imzo qo‘ydirilgan holda yoki to‘lov xabarnomasi olinganligini va olingan sanani tasdiqlovchi boshqa usulda har yili 1-martdan kechiktirmay topshiriladi”[5] - deb belgilangan.

Muallif fikricha mamlakatda soliq qarzdorligi ulushi qisqartirishda quyidagi takliflar o‘z samarasini beradi:

- soliq to‘lovchilar tomonidan budjetga to‘lanadigan soliqlarni “online” (respublika, viloyatlar va tumanlar kesimida) rejimda kuzatish imkoniyatini ya’ni avtomatlashtirilgan axborot tizimi yaratish maqsadga muvofiq. Bu soliq to‘lovchilarning soliq madaniyatini rivojlantirishiga, shuningdek soliq organiga ishonchni oshirishga va soliqlarni o‘z vaqtida to‘lanishiga sabab bo‘ladi;

- soliq ma’muriyatchiligining barcha jabhalarini raqamlashtirish davlat budjetiga soliq tushumlarini oshirishda va mamlakatda soliq qarzdorligi ulushini qisqartirishda xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yildagi “O‘zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PF-5468-son Farmoni.

2. Orlova M.E., Nasyrova V.I. and Salmina S.V. Tax debt and ways of reducing it. // 3C TIC. Cuadernos de desarrollo aplicados a las TIC. – 2019.

3. Vinoxodova I.G. (2019) Sovershenstvovanie praktiki vzыskaniya zadoljennosti organizaцiy po nalogam i sboram. // Nauchnoe statya.-c.22.

4. U.F. Hakimov. Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni takomillashtirish yo‘nalishlari. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi Avtoreferati 2023-yil.

5. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksining 423 va 439-moddalari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020-yil.